

حقوق جزای عمومی

از اندیشه تا کاربرد

نوشته: سید محمد حسینی
قاضی پیشین دادگستری، وکیل کنونی دادگستری

- فراتر از تئوری؛ نمونه‌هایی کاربردی از تازه‌ترین قوانین مصوب مرتبط با حقوق کیفری تا نیمه خرداد ۱۴۰۵
- اصلاح تمامی مبالغ جزای نقدی منطبق با مصوبات هیات وزیران
 - دربردارنده همه آرای وحدت رویه مرتبط صادرشده از هیات عمومی دیوان عالی کشور تا نیمه خرداد ۱۴۰۵
 - پلی میان شناسایی مفاهیم قانونی و یادگیری آن‌ها در عرصه عمل
 - دربردارنده جدول‌های فراوان موضوعی - مفهومی - مقایسه‌ای

سرشناسه: حسینی، سید محمد، ۱۳۶۵.

عنوان قراردادی: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc

عنوان و نام پدیدآور: حقوق جزای عمومی: از اندیشه تا کاربرست / سید محمد حسینی.

مشخصات نشر: تهران: دادبانان دانا، ۱۴۰۵.

مشخصات ظاهری: ۴۲۹ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۹۵۵۱-۱-۴

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتاب‌نامه.

موضوع: حقوق جزای عمومی -- ایران

موضوع: criminal law -- Iran

موضوع: حقوق جزای عمومی

موضوع: criminal law

رده‌بندی کنگره: KMH3800

رده‌بندی دیویی: 345/55

شماره کتاب‌شناسی ملی: 10540847

عنوان کتاب: حقوق جزای عمومی

پدیدآور: سید محمد حسینی

ناشر: دادبانان دانا

برگه‌آرا: نرگس صادقی

نوبت و سال چاپ: چهارم - خرداد ۱۴۰۵ (چاپ نخست ناشر)

نوبت بازنگری: سوم

شمارگان: 500 نسخه

بها:

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۹۵۵۱-۱-۴

مرکز بخش:

استان تهران - شهرستان تهران - خیابان پاسداران - خیابان شهید کلاه‌دوز - میان خیابان دیباجی و یارمحمدی - نبش

کوچه حافظ - ساختمان بانک اقتصاد نوین - پلاک ۱ - طبقه ۱ - واحد ۳.

تلفن: ۰۲۱-۲۲۵۸۴۹۰۰

www.dadbanandana.com

هرگونه تکثیر این اثر از طریق ارسال یا بارگذاری فایل الکترونی، یا چاپ و نشر کاغذی آن بدون مجوز ناشر، به هر شکل، اعم از فایل، سی‌دی، اُفست، ریسوگراف، فتوکپی، زیراکس یا وسایل مشابه، به صورت متن کامل یا صفحاتی از آن، تحت هر نام اعم از کتاب، راهنما، جزوه، یا وسیله کمک آموزشی، در فضای واقعی یا مجازی و همچنین توزیع، فروش، عرضه یا ارسال اثری که بدون مجوز ناشر تولید شده، موجب پیگرد قانونی است.

فهرست مطالب

۶	فهرست مطالب
۹	فهرست جداول
۱۰	نشان‌های کوتاه‌نویسی
۱۱	دیباچه
۱۵	کتاب اول: کلیات
۱۷	بخش اول: مواد عمومی
۱۸	فصل اول: تعاریف
۲۸	فصل دوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان
۳۹	فصل سوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان
۵۳	فصل چهارم: قانونی بودن جرایم، مجازات‌ها و دادرسی کیفری
۵۵	بخش دوم: مجازات‌ها
۵۶	فصل اول: مجازات‌های اصلی
۸۵	فصل دوم: مجازات‌های تکمیلی و تبعی
۱۱۱	فصل سوم: نحوه تعیین و اعمال مجازات‌ها
۱۱۶	فصل چهارم: تخفیف مجازات و معافیت از آن
۱۲۹	فصل پنجم: تعویق صدور حکم
۱۴۲	فصل ششم: تعلیق اجرای مجازات
۱۶۲	فصل هفتم: نظام نیمه‌آزادی
۱۷۱	فصل هشتم: نظام آزادی مشروط

۱۹۴	فصل نهم: مجازات‌های جایگزین حبس
۲۰۹	فصل دهم: مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان
۲۳۴	فصل یازدهم: سقوط مجازات‌ها
۲۷۹	بخش سوم: جرایم
۲۸۰	فصل اول: شروع به جرم
۲۹۲	فصل دوم: شرکت در جرم
۳۰۱	فصل سوم: معاونت در جرم
۳۲۵	فصل چهارم: سردستگی گروه مجرمانه سازمان‌یافته
۳۳۱	فصل پنجم: تعدد جرم
۳۵۶	فصل ششم: تکرار جرم
۳۶۹	بخش چهارم: شرایط و موانع مسئولیت کیفری
۳۷۰	فصل اول: شرایط مسئولیت کیفری
۳۸۳	فصل دوم: موانع مسئولیت کیفری
۴۲۳	فهرست منابع
۴۲۴	نمایه آرای وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور

فهرست جداول

۷۴	جدول درجات انواع مجازات‌های تعزیری اشخاص حقیقی
۸۰	جدول درجات انواع مجازات‌های تعزیری اشخاص حقوقی
۱۲۳	جدول کیفیت تخفیف و تبدیل در انواع مجازات تعزیر
۱۵۸	جدول رفتارهای مستوجب مجازات تعلیق‌ناپذیر (چه تام و چه شروع بدان‌ها) در ق.م.ا ۷۵ و دیگر قوانین
۲۰۱	میزان مجازات‌های جایگزین حبس در رفتارهای عمدی مستوجب مجازات
۲۰۱	میزان مجازات‌های جایگزین حبس در رفتارهای غیرعمدی مستوجب مجازات
۲۲۰	مسئولیت دختران زیر هجده سال تمام قمری در برابر ارتکاب رفتارهای مستوجب حد و قصاص (اعم از نفس و مادون نفس)
۲۲۱	مسئولیت پسران زیر هجده سال تمام قمری در برابر ارتکاب رفتارهای مستوجب حد و قصاص (اعم از نفس و مادون نفس)
۲۲۲	مسئولیت افراد ۱۴ تا هجده سال تمام شمسی (اعم از دختر و پسر) در برابر ارتکاب رفتارهای مستوجب تعزیر
۲۲۹	تخفیف و تبدیل مجازات افراد دوازده تا هجده سال تمام شمسی (اعم از دختر و پسر) در رفتارهای مستوجب تعزیر
۲۳۲	تخفیف و تبدیل مجازات افراد دوازده تا هجده سال تمام شمسی (اعم از دختر و پسر) در رفتارهای مستوجب تعزیر
۲۵۵	فهرست رفتارهای مستوجب تعزیر قابل گذشت در ق.م.ا ۷۵
۲۵۹	فهرست رفتارهایی که به موجب قوانین خاص قابل گذشت می‌باشند
۳۶۶	زمان تحقق تکرار با داشتن پیشینه محکومیت موثر
۳۶۶	زمان تحقق تکرار با داشتن پیشینه محکومیت غیرموثر

نشان‌های کوتاه‌نویسی

- ق.ا: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸/۰۹/۱۲ با اصلاحات ۱۳۶۸/۰۵/۰۶
- ق.آ.د.ک: قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۰۴ با اصلاحات مصوب ۱۳۹۴/۰۳/۲۴
- ق.ت.م.ا.م.ک: قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷/۰۹/۱۵
- ق.ث.ا: قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵/۰۴/۱۶ با اصلاحات بعدی
- ق.ج.ر: قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸/۰۳/۰۵ با اصلاحات ۱۳۸۹/۱۰/۲۸
- ق.خ.ح: قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱/۱۲/۰۱
- ق.ک: قانون کار مصوب ۱۳۶۸/۰۷/۰۲ با اصلاحات بعدی
- ق.ک.م.ح.ت: قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۳
- ق.م: قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷/۰۲/۱۸ با اصلاحات بعدی
- ق.م.ا: قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۰۲/۰۱
- ق.م.ا. ۷۵: کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵/۰۳/۰۲ با اصلاحات بعدی
- ق.م.ج.ن.م: قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۰۹
- ق.م.ق.ک.ا: قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۰۳ با اصلاحات بعدی
- ق.م.م.م: قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۶۷/۰۸/۰۳ با اصلاحات بعدی تا ۱۳۹۹/۱۱/۰۸
- ج: جلد
- صص: صفحه‌های

۱- در این کتاب هر کجا که به شماره ماده‌ای بدون عنوان قانون اشاره شده، منظور همین قانون می‌باشد.

دیاچه

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۰۲/۰۱ در تاریخ ۱۳۹۲/۰۳/۰۶ در روزنامه رسمی شماره ۱۹۸۷۳ منتشر شد و از تاریخ ۱۳۹۲/۰۳/۲۲ برای مدت پنج سال به طور آزمایشی لازم‌الاجرا گردید و در پایان طی ماده واحده قانون دائمی شدن قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۷/۰۳/۰۹ رنگ همیشگی به خود گرفت.^۱ این قانون پنج کتاب دارد:

(۱) کتاب اول: کلیات و از ماده ۱ تا ۲۱۶

(۲) کتاب دوم: حدود و از ماده ۲۱۷ تا ۲۸۸

(۳) کتاب سوم: قصاص و از ماده ۲۸۹ تا ۴۴۷

(۴) کتاب چهارم: دیات و از ماده ۴۴۸ تا ۷۲۸

(۵) کتاب پنجم: تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده و از ماده ۴۹۸ تا ۷۸۳

پنج کار شایسته را قانون‌گذار خیلی زود در اصلاحات یا الحاقات احتمالی قانون مجازات اسلامی یا به موجب مصوبه جداگانه‌ای بایستی انجام دهد؛ نخست این که، با توجه به این که مطابق ماده ۱۴ قانون مجازات اسلامی کنونی مجازات‌های بازدارنده از دسته‌بندی مجازات‌های اصلی رخت بر بسته، نام کتاب پنجم را به «تعزیرات» دگرگون کند. دوم، مواد و تبصره‌های منسوخ این کتاب که شمار آن‌ها ۴۶ مورد

۱- تاریخ پایان آزمایشی اجرا شدن قانون مجازات اسلامی^۲ ۱۳۹۷/۰۳/۲۲ بوده و گفتار دقیق حقوقی این است که بگوییم از ۱۳۹۷/۰۳/۲۳ تا ۱۳۹۷/۰۵/۲۰ که ماده واحده یادشده لازم‌الاجرا گردیده ما بی‌قانون مجازات اسلامی بوده‌ایم. قانون‌گذار کاردان و دانا آن‌ست که بر فرض بی‌خداشه بودن اجرای قانون به طور آزمایشی، پیش از پایان یافتن دوره آزمایشی، چاره‌اندیشی کند تا با انگ بی‌قانونی روبه‌رو نشود.

۲- این کتاب مصوب ۱۳۷۵/۰۳/۰۲ است که طبق ماده ۲۳۳ آن: «این قانون به عنوان کتاب پنجم - تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده - به قانون مجازات اسلامی مصوب آذر ماه ۱۳۷۰ الحاق می‌گردد و شماره مواد ۱ تا ۲۳۳ آن به ۴۹۸ تا ۷۳۰ اصلاح می‌گردد» و رئیس مجلس شورای اسلامی وقت نیز به هنگام امضا آورده‌ست که: «لازم به ذکر است که شماره مواد مصوبه مجلس تحت عنوان کتاب پنجم - تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده بدنبال مواد قانون مجازات اسلامی که قبلاً به تصویب رسیده از شماره ۴۹۸ تا ۷۲۹ تدوین گردیده است». قانون جرایم رایانه‌ای هم که در ۱۳۸۸/۰۳/۰۵ به تصویب رسید در ماده ۵۵ خود گفت: «شماره مواد ۱ تا ۵۴ این قانون به عنوان مواد ۷۲۹ تا ۷۸۲ قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات) با عنوان فصل جرایم رایانه‌ای منظور و شماره ماده ۷۲۹ قانون مجازات اسلامی به شماره ۷۸۳ اصلاح گردد».

می‌باشد^۱ را کنار بگذارد. سوم، به مواد مکرر که شمار آن‌ها ۳ مورد می‌باشد^۲ رنگ استقلال بپاشد. چهارم، ماده ۳۱ و تبصره ماده ۱۱ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری را به طور کامل در کیفرهای پیش‌بینی شده در کتاب پنجم پیاده کند و در پایان، شماره‌گذاری مواد کتاب پنجم را در ادامه مواد کتاب چهارم به شکل از ماده ۷۲۸ تا ۹۶۷ بیاورد^۳ تا مخاطبان قانون از سردرگمی و آشفتگی و پراکندگی کتاب‌های قانون کیفری مادر و مواد آن که هرگز زیننده پایه‌گذار آن نیست درآیند.

دگرگونی بایسته‌ای که این قانون در درازای زندگانی آزمایشی و دائمی نزدیک به سیزده سال خویش داشته، تصویب قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۳ بوده که در شتاب‌زدگی و نادیده‌انگاری ملاحظات عملی و اقتضات جامعه در فرآیند تصویب آن همین بس که چهار سال بعد و در

۱- این مواد عبارتند از: ۵۴۲، ۵۸۴، ۵۹۴، تبصره ۶۱۲، ۶۱۳ (همگی نسخ‌شده به موجب ماده ۱۵ ق.ک.م.ح.ت)، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹ (همگی نسخ‌شده به موجب ماده ۷۲۸ ق.م.ا)، ۶۴۲، ۶۴۵، ۶۴۶ (هر سه نسخ‌شده به موجب بند ۹ ماده ۵۸ ق.ج.خ)، ۶۵۵ (نسخ‌شده به موجب ماده ۱۵ ق.ک.م.ح.ت)، ۶۶۰ (نسخ‌شده به موجب ماده ۶ قانون مجازات استفاده‌کنندگان غیرمجاز از آب، برق، تلفن، فاضلاب و گاز)، ۶۶۶ و تبصره آن (نسخ‌شده به موجب ماده ۱۵ ق.ک.م.ح.ت)، تبصره ۲ ۶۷۵ (نسخ‌شده به موجب ماده ۱۵ ق.ک.م.ح.ت)، ۶۸۶ (نسخ‌شده به موجب ردیف ۹۳ قانون فهرست قوانین و احکام منسوخ در حوزه محیط زیست)، تبصره ۲ ۶۸۷ (نسخ‌شده به موجب ماده ۱۵ ق.ک.م.ح.ت)، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸ (همگی نسخ‌شده به موجب ماده ۷۲۸ ق.م.ا)، ۷۵۶ تا ۷۷۹ (نسخ‌شده به موجب ماده ۶۹۸ ق.آ.د.ک)

۲- این مواد عبارتند از: ۴۹۹ مکرر (الحاقی به موجب ماده ۱ قانون الحاق دو ماده به کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۹۹/۱۰/۲۴)، ۵۰۰ مکرر (الحاقی به موجب ماده ۲ قانون پیش‌گفته) و ۵۶۶ مکرر (الحاقی به موجب ماده واحده قانون الحاق یک ماده به عنوان ماده ۵۶۶ مکرر به کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵).

۳- مطابق این ماده: «مجازات‌های مقرر در کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵/۳/۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی به شرح زیر کاهش یافته یا تبدیل می‌شود:

الف- مجازات حبس موضوع ماده ۶۱۴ قانون (به استثنای تبصره آن) به حبس درجه شش؛
ب- مجازات حبس موضوع ماده ۶۲۱ قانون، در صورتی که ارتکاب جرم به عنف یا تهدید باشد به حبس درجه چهار و در غیر این صورت به حبس درجه پنج؛

پ- تبصره ماده ۶۲۱ قانون، نسخ و در مورد شروع به جرم آن مطابق ماده ۱۲۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ عمل می‌شود.

ت- مجازات حبس موضوع ماده ۶۷۷ قانون، در صورتی که میزان خسارت وارده یک‌صد میلیون (۱۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال یا کم‌تر باشد به جزای نقدی تا دو برابر معادل خسارت وارده؛

ث- مجازات حبس موضوع ماده ۶۸۴ قانون به حبس درجه شش؛

ج- مجازات موضوع مواد ۶۰۸ و ۶۹۷ قانون به جزای نقدی درجه شش؛

۴- مطابق این تبصره: «حداقل و حداکثر مجازات‌های حبس تعزیری درجه چهار تا درجه هشت مقرر در قانون برای جرایم قابل گذشت به نصف تقلیل می‌یابد».

۵- البته بایستی دو ماده ۷۲۸ کتاب چهارم و ۷۸۳ کتاب پنجم را یکی کند و در یک ماده از همه قوانین منسوخ به روشنی سخن کند.

۱۴۰۳/۰۲/۲۵ ماده واحده قانون اصلاح ماده ۱۰۴ قانون مجازات اسلامی به تصویب رسید و مهم‌ترین ماده قانون کاهش (ماده ۱۱) را اصلاح کرد.

از دیرباز دغدغه نگارنده چه به عنوان دانش‌اندوز و چه در کار عملی (قضات، وکالت و مشاوره حقوقی) این بود که کتابی بیابد که بر پایه خود فهرست قانون مجازات اسلامی - و نه بر پایه بودجه‌بندی وزارت علوم - پی‌ریزی شده باشد، به گونه‌ای که به هنگام روبه‌رو شدن با موضوع مبتلا، فهرست قانون را باز کند و با دیدن شرح مواد مورد ابتلا بتواند برای موضوع چاره‌اندیشی کند و پاسخ‌های خود را دریابد و همین شد که طرح نخستین کتاب زیر دست شکل گرفت.

کتابی که پیش رو دارید بر پایه فهرست کتاب نخست (کلیات) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۰۲/۰۱ نگاشته شده، ولی از آنجایی که بخش‌های پنجم و ششم این کتاب تحت عنوان «ادله اثبات در امور کیفری» و «مسائل متفرقه» از نظر موضوعی با آیین دادرسی کیفری پیوند دارد، بدان پرداخته نشده است. پیامد این که، از ماده ۱ تا ماده ۱۵۹ بررسی شده است.

این کتاب در سال ۱۳۹۷ و البته با نام دیگری سه بار چاپ شد و اکنون با بازنگری‌های بنیادین که سومین آنست پیش‌کش خوانندگان گرامی می‌گردد. در این آفرینه تلاش نگارنده بر این بوده که تا می‌تواند از تئوری‌پردازی دست کشد و با ساده‌گویی اصل مطالب حتی تئوریک آن‌ها و گفتن نمونه‌های کاربردی، ذهن خواننده را به سوی عرصه عمل ببرد که «دو صدگفته چون نیم‌کردار نیست»^۱.

نگارنده بر خود بایسته می‌داند که نو به نو و مو به مو بر کتاب پیش رو چشم دوزد تا با یاری خوانندگان گرامی و گوش‌زد کاستی‌ها - که پای‌مردانه آن‌ها را در آغوش می‌گیرم - آن را روزآمد و کارآمدتر نگاه دارد.

در پایان، برای خویشتن شایسته می‌دانم که سپاس‌گزاری صمیمانه خویش را پیش‌کش مدیر گرامی موسسه و انتشارات دادبانان دانا جناب آقای دکتر فرهاد بیات بنمایم؛ دوست و برادری که سال‌های سالست ازو در همه زمینه‌ها آموخته‌ام و می‌آموزم.

راه‌های پیوند ما:

رایانامه: sydmhmmmd.hssini@gmail.com

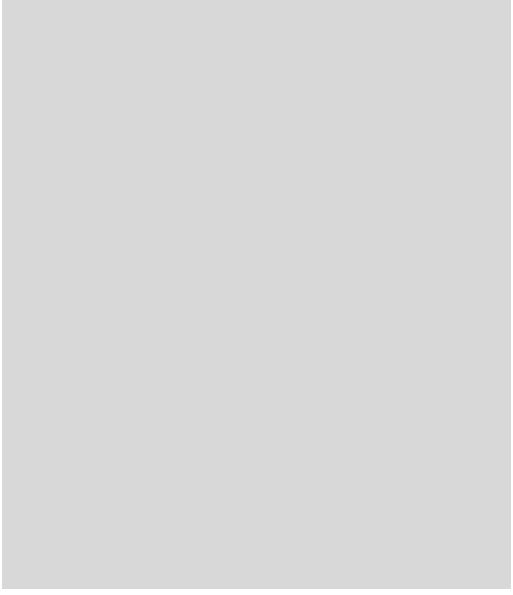
شناسه تلگرام: @sydmhmmmdhssini

شناسه اینستاگرام: sydmhmmmd.hssini

شناسه بله: @sydmhmmmdhssini

سید محمد حسینی

اردی‌بهشت ماه یک‌هزار و چهارصد و پنج خورشیدی

کتاب اول

کلیات

بخش اول:

مواد عمومی

فصل اول: تعاریف

- عنصر مادی
- الف - رفتار فیزیکی
- ب - شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم
- دسته‌بندی رفتارهای مستوجب مجازات از دیدگاه «زمان وقوع»
- الف - رفتار مستوجب مجازات آنی
- ب - رفتار مستوجب مجازات مستمر
- پ - رفتار مستوجب مجازات به عادت

فصل اول:

تعاریف

عنصر مادی

در اخلاق با پندار زشت و ناپسند و خوب و پسندیده سر و کار داریم و ضمانت اجرای آن امری درونی و وجدانی است. اما در حقوق جزا نه با پندار، که با رفتار آدمی سر و کار داریم و ضمانت اجرای آن امری بیرونی و عینی است (مجازات). به عبارت دیگر در حقوق جزا صرف پندار نکوهیده (قصد سوء) قابل مجازات نیست، اما زمانی که پندار نکوهیده در قالب رفتاری بروز و نمود پیدا می‌کند، حقوق جزا به مداخله می‌پردازد و مرتکب رفتار را مجازات می‌نماید. از سوی دیگر، نمی‌توان عنصر مادی جرم را صرفاً رفتاری دانست که نشانگر قصد مجرمانه یا تقصیر جزایی شخص است، زیرا رفتار تنها یک جزء از اجزای دوگانه تشکیل‌دهنده عنصر مادی می‌باشد. توضیح این که عنصر مادی جرم دارای دو جزء می‌باشد که بدون تحقق کامل آن‌ها عنصر مادی به وجود نیامده، جرم مورد نظر رخ نمی‌دهد. آن دو جزء عبارتند از: رفتار فیزیکی، شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم.

در زیر به بررسی هریک از این دو جزء می‌پردازیم.

الف - رفتار فیزیکی

ماده ۲ اشعار می‌دارد: «هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است جرم محسوب می‌شود.» از این ماده می‌فهمیم که رفتار فیزیکی می‌تواند فعل (اعم از گفتار یا کردار) یا ترک فعل باشد.

در رفتار به صورت فعل، مرتکب اقدام به امری می‌نماید که قانون‌گذار او را از انجام آن کار منع نموده بوده است. به زبان ساده، کاری که نباید انجام می‌شده است، انجام می‌شود. عموماً در حقوق جزا، رفتار فیزیکی از نوع فعل می‌باشد، مانند قتل، سرقت، کلاهبرداری، خیانت در امانت، تخریب، افترا، جعل، استفاده از سند مجعول، تهدید، سوءاستفاده از سفید امضا یا مهر، انتقال خاک به خارج از کشور.^۱

در رفتار به صورت ترک فعل، قانون‌گذار دستوری صادر می‌نماید و حسب مورد تمام مردم یا طیف خاصی را به انجام آن دستور تکلیف می‌نماید. هرگاه مکلف از انجام دستور خودداری نماید، این خودداری مستوجب مجازات است. به زبان ساده، کاری که می‌بایست انجام بشود، انجام نگردیده است. رفتار فیزیکی برخی از جرایم از این نوع، یعنی ترک فعل می‌باشد. به عنوان نمونه به صورت ترک فعل در کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

عدم گزارش سرقت یا مفقود شدن وسیله نقلیه موتوری یا پلاک آن از سوی مالک یا متصرف به نیروی انتظامی (ماده ۷۲۲)، عدم اطلاع به راهنمایی و رانندگی محل برای اوراق کردن وسیله نقلیه موتوری (ماده ۷۲۱)، خودداری راننده از رساندن مصدومی که احتیاج به کمک فوری دارد به مراکز درمانی (با وجود امکان آن) یا استمداد از مأمورین انتظامی (با وجود امکان آن) (ماده ۷۱۹)، مراعات لازم ننمودن راننده در محل‌هایی که برای عبور پیاده‌رو علامت مخصوص گذارده شده است (شق پنجم ماده ۷۱۸)، عدم اعلام به مراجع قضایی یا اداری پس از آگاهی از وقوع جرم ارتشا یا اختلاس یا تصرف غیرقانونی یا کلاهبرداری یا جرایم موضوع مواد ۵۹۹ و ۶۰۳ از سوی اشخاص شمارش شده در ماده ۶۰۶.

به عنوان نمونه رفتارهای به صورت ترک فعل در قوانین خاص می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: ترک نفقه زن یا سایر اشخاص واجب‌النفقه (ماده ۵۳ ق.ح.خ)، عدم ثبت وقایع ازدواج دائم، طلاق، فسخ نکاح، رجوع، نکاح موقت (در مواردی که ثبت آن الزامی است)، انفساخ نکاح، بطلان

۱- مطابق ماده ۲۱ قانون حفاظت از خاک: «انتقال خاک به خارج از کشور ممنوع است. مرتکب به یک یا دو مورد از مجازات‌های تعزیری درجه ۵ قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود...»

۲- جرم موضوع ماده ۶۰۳ از زمره جرایم ناشی از ترک فعل است که قانون‌گذار طیف خاصی (نه همه مردم) را به انجام دستوری تکلیف نموده است. نمونه دیگر ماده ۷۱۱ ق.م.ا. ۷۵ است که می‌گوید: «هر یک از ارائه‌دهندگان خدمات ارتباطی یا خدمات پرداخت یا عملیات بانک‌داری الکترونیکی از قبیل بانک‌ها و کارور (اپراتور)‌های مخاطراتی که از وقوع جرایم موضوع مواد ۷۰۴ تا ۷۰۹ این قانون در بستر خدمات ارائه‌شده از سوی خود مطلع شود، مکلف است مراتب را فوراً به مراجع قضایی اطلاع دهد، در غیر این صورت به جزای نقدی درجه چهار یا چهار برابر مجموع تراکنش‌های انجام‌شده در جرم مذکور، هر کدام که بیش‌تر باشد محکوم می‌شود.»

نکاح یا بطلان طلاق در دفاتر اسناد رسمی از سوی مرد (ماده ۴۹ ق.ح.خ)، عدم ثبت واقعه ولادت یا فوت (ماده ۴۸ ق.ث.ا)، عدم اعلام به مقامات اداری، انتظامی، امنیتی یا قضایی از سوی کلیه اشخاص مطلع از جرایم موضوع قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم،^۱ عدم ارائه بلافاصله گزارش آلودگی خاک از سوی آلوده‌کننده به نزدیک‌ترین اداره حفاظت محیط زیست موضوع ماده ۱۴ قانون حفاظت از خاک.^۲

ب - شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم

برای تحقق هر جرمی، فعل یا ترک مرتکب باید در شرایط خاصی رخ داده باشد که این شرایط ممکن است مربوط به مجرم، قربانی، مکان و زمان ارتکاب جرم، مال موضوع جرم یا هر چیز دیگری باشد. افزون بر این، این شرایط ممکن است ایجابی (وجودی) یا سلبی (عدمی) باشد. به دیگر سخن، گاه مقنن وجود شرطی را برای تحقق جرم خاصی ضروری دانسته است (مثل «مال بودن» چیز ربوده‌شده در سرقت) و گاه عدم آن را لازم می‌داند (مثل «فقدان رضایت» در تجاوز جنسی یا زنای به عنف).^۳

برخی از حقوق‌دانان^۴ جزء سومی به نام «نتیجه» را نیز از اجزای تشکیل‌دهنده عنصر مادی دانسته‌اند. اما باید بر این باور بود که همه جرایم لزوماً اجزاء «رفتار فیزیکی» و «شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم» را دارند و هیچ جرمی را نمی‌توان بدون وجود این دو متصور شد.

۱- جرم موضوع ماده ۳ قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم از زمره جرایم ناشی از ترک فعل است که قانون‌گذار همه مردم (نه طیف خاصی) را به انجام دستوری تکلیف نموده است. مطابق این ماده: «کلیه اشخاص مطلع از جرایم موضوع این قانون موظفند مراتب را در اسرع وقت به مقامات اداری، انتظامی، امنیتی یا قضایی ذیصلاح اعلام کنند. در غیر این صورت به مجازات درجه هفت محکوم می‌شوند.»

۲- مطابق این ماده: «در صورت بروز آلودگی خاک، آلوده‌کننده [تمامی اشخاص حقیقی و حقوقی] بند «ج» ماده ۱ این قانون]] مکلف است مراتب را به نزدیک‌ترین اداره حفاظت محیط زیست اطلاع دهد و با هماهنگی و تأیید اداره مذکور، آلودگی خاک را تا رسیدن به حدود مجاز برطرف کند. مستنکف از ارائه گزارش آلودگی موضوع این ماده یا ارائه‌کننده گزارش خلاف واقع، با حکم مراجع قضایی به جزای نقدی درجه ۸ موضوع ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی [تا یکصد میلیون (۱۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال] محکوم می‌شود.» رسیدگی به این بزه مستقیماً و بدون نیاز به کیفرخواست در صلاحیت دادگاه صلح می‌باشد (بند ۱۰ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف و تبصره ۱ آن) و رأی این دادگاه در این مورد قطعی است. (تبصره ۵ همان ماده ناظر بر بند «ج» این تبصره)

۳- حسین میرمحمد صادقی، جرایم علیه اشخاص (تهران: میزان، چاپ بیست و ششم، پاییز ۱۳۹۷)، ص ۲۵.

۴- همان.

اما جزء «نتیجه» استثنائاً در برخی از جرایم وجود دارد و ما نمی‌توانیم این جزء استثنائی را در کنار دو جزء دیگر که لاجرم و بدون استثناء در همه جرایم وجود دارند قرار دهیم و عنصر مادی جرایم را به طور کلی دارای سه جزء بدانیم. دلیل این امر این است که جرایم از نظر این که تحقق آنها منوط به وقوع نتیجه مشخص مدنظر قانون‌گذار باشد یا خیر به مقید و مطلق دسته‌بندی می‌شود. جرایم مقید جرایمی هستند که قانون‌گذار در متن ماده قانونی، وقوع یک نتیجه مشخص را تصریح می‌نماید و تحقق جرم منوط و مشروط به وقوع آن نتیجه مشخص می‌شود. برای مثال، در خیانت در امانت، ورود ضرر به مالک یا متصرف شرط تحقق جرم است، که این نکته در ماده ۶۷۴ ق.م.ا. ۷۵ مورد تصریح قانون‌گذار قرار گرفته است. از آن‌سو، جرایم مطلق جرایمی هستند که برای تحقق آنها، در متن ماده قانونی، وقوع یک نتیجه مشخص تصریح نشده است و طبعاً تحقق جرم منوط و مشروط به وقوع نتیجه‌ای نیست. به عبارت دیگر، جرم مطلق جرمی است که با صرف رفتار فیزیکی (و با وجود شرایط و اوضاع و احوال لازم) محقق می‌شود، بی‌آن‌که این رفتار نتیجه‌ای در پی داشته باشد یا نداشته باشد. به دیگر سخن، این که نتیجه خاصی هم از یک جرم مطلق به دست بیاید، برای قانون‌گذار اهمیت ندارد.

پس از شناسایی رفتارهای مستوجب مجازات مقید و مطلق، به آن‌چه که در بالا گفته شد باز گردیم. بیان شد که جزء «نتیجه» استثنائاً در برخی از رفتارهای مستوجب مجازات وجود دارد. چرا استثنائاً؟ مستند این سخن ماده ۱۴۴ است، آن‌جا که می‌گوید: «در جرایمی که وقوع آنها بر اساس قانون منوط به تحقق نتیجه است، قصد نتیجه یا علم به وقوع آن [یعنی نتیجه] نیز باید محرز شود.» از این ماده به خوبی پیداست که اصل بر مطلق بودن رفتارهای مستوجب مجازات است، چرا که اگر رفتار مستوجب مجازاتی در نظر قانون‌گذار مقید به نتیجه باشد، خود او به آن نتیجه مدنظرش در متن ماده قانونی تصریح می‌نماید. این برداشت از عبارت «بر اساس قانون» به دست می‌آید. به دیگر سخن، از نظر قانون‌گذار رفتارهای مستوجب مجازات بدون این که تحقق آنها منوط به وقوع نتیجه مشخصی باشد، روی می‌دهند (اصل). حال اگر برای تحقق رفتار مستوجب مجازاتی، وقوع نتیجه مشخصی از نظر او (قانون‌گذار) لازم باشد، خود در متن ماده قانونی به طور استثنایی بدان تصریح می‌نماید.

دسته‌بندی رفتارهای مستوجب مجازات از دیدگاه «زمان وقوع»

بی‌مناسبت نیست که در این‌جا به دسته‌بندی رفتارهای مستوجب مجازات از منظر «زمان وقوع» آن‌ها بپردازیم. از این منظر، رفتارهای مستوجب مجازات به «آنی»، «مستمر» و «به عادت» دسته‌بندی می‌شوند.

الف - رفتار مستوجب مجازاتِ آنی

رفتار مستوجب مجازاتِ آنی آن‌ست که در یک لحظه از زمان واقع می‌شود. تفاوتی نمی‌نماید که آن رفتار مطلق یا مقید به نتیجه باشد. بنابراین، چه رفتار رشا را در نظر بگیریم - که مطلق است - و چه رفتار قتل را - که مقید می‌باشد - هر دو در یک لحظه از زمان به وقوع می‌پیوندند؛ رشا در آن لحظه‌ای که وجه یا مال یا سند پرداخت وجه به مأمور دولت داده می‌شود، قتل در آن لحظه‌ای که زندگی فرد از او گرفته می‌شود، اگرچه تا پیش از وقوع این رفتارها، زمانی طی شده باشد. پس، مذاکرات با مأمور دولت یا فرد واسطه، تهیه نمودن پول و ... در رشا و تهیه داروی کشنده، برنامه‌ریزی برای خوراندن آن به فرد مورد نظر، به اغما رفتن مجنی‌علیه و ... در قتل، خدشه‌ای به آنی بودن رشا و قتل وارد نمی‌سازد، چرا که هر دو در یک لحظه از زمان به وقوع می‌پیوندند؛ همان‌گونه که در بالا اشاره شد، رشا بلافاصله پس از ارتکاب رفتار مثبت (فعل) دادن وجه یا مال یا سند پرداخت وجه و قتل، بلافاصله پس از واقع شدن نتیجه (سلب حیات از قربانی). یا تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی و باغ‌ها به طور غیرمجاز.^۱

۱- درباره آنی یا مستمر بودن بزه تغییر غیرمجاز کاربری زمین‌های کشاورزی و باغ‌ها و در نتیجه شمول یا عدم شمول مرور زمان تعقیب نسبت بدان از سوی شعب مختلف دادگاه‌ها آراء متفاوتی صادر شده بود که هیأت عمومی دیوان عالی کشور به موجب رأی وحدت رویه شماره ۸۲۲ مورخ ۱۴۰۱/۰۳/۳۱ چنین به اختلاف پایان داد: «با توجه به عبارات به کار رفته در ماده ۱۰ (اصلاحی ۱۳۸۵/۸/۱) قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها مصوب ۱۳۷۴، «ایجاد بنا»، «برداشتن یا افزایش شن و ماسه» و «سایر اقداماتی که بنا به تشخیص وزارت جهاد کشاورزی تغییر کاربری محسوب می‌گردد»، رکن مادی بزه تغییر غیرمجاز کاربری اراضی موضوع ماده ۳ این قانون را تشکیل می‌دهد و با ارتکاب هر یک از این اقدامات، بزه یادشده واقع می‌شود و با عنایت به این که تداوم آثار و نتایج جرم، به معنای استمرار ارتکاب رکن مادی آن نیست، بنابراین، بزه مذکور از جرایم مستمر به شمار نمی‌آید و از تاریخ وقوع، مشمول مقررات عام مرور زمان تعقیب در جرایم تعزیری موضوع ماده ۱۰۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ می‌شود...». البته با توجه به شگردهای پنهان‌کارانه بزه‌کاران این بزه و نیز اهمیت و گستره موضوع و جلوگیری از هرگونه تصرف اراضی ملی، زمین‌خواری و تجاوز به حریم رودخانه‌ها و راه‌ها و نیز متجری شدن

ب - رفتار مستوجب مجازاتِ مستمر

رفتار مستوجب مجازاتِ مستمر آن است که لازمه تحقق آن، استمرار یافتن عناصر مادی و روانی در طول زمان می‌باشد. به عبارت دیگر، اگر رفتار انجام شود اما در طول زمان استمرار نیابد، اساساً مستوجب مجازات نیست (به دلیل آن که جرمی واقع نشده، مجازاتی در پی نخواهد داشت). به دیگر سخن، تا هنگامی که استمرار به طور عرفی وجود نداشته باشد، اساساً هنوز رفتار مستوجب مجازاتی به وقوع نمی‌پیوندد. برای نمونه، شوهر دارایی را تصور کنید که همسرش از او نفقه می‌خواهد و شوهر به روشنی به او پاسخ می‌دهد که «نفقه نمی‌دهم». به صرف خودداری این شوهر که داراست، رفتار مستوجب مجازات ترک انفاق روی نمی‌دهد، بلکه باید زمانی به صورت عرفی سپری شود و ندادن نفقه از سوی مرد، عامداً استمرار پیدا کند تا بتوانیم بگوییم اکنون دیگر او قابل تعقیب است و مستوجب مجازات.

رفتار مستوجب مجازاتِ مستمر می‌تواند به صورت ترک فعل (ترک انفاق که اشاره شد) یا فعل باشد. برای نمونه، رفتار فردی نیز که سلاح بدون مجوز را حمل می‌نماید، چنان‌که حمل او استمرار داشته باشد، مستمر خواهد بود. به عبارت دیگر «... حمل سلاح بدون مجوز... با یک بار به کمر بستن و باز کردن آن محقق نمی‌گردد، بلکه تحقق این جرم مستلزم این است که مرتکب آن را مدتی به همراه داشته باشد و در جابجایی‌هایی که به عمل می‌آورد، آن را از خود دور نسازد، به گونه‌ای که عرفاً بتوان گفت که وی مدتی در حال حمل آن سلاح بوده است.»^۱

نمونه‌های دیگر از رفتارهای مستوجب مجازاتِ مستمر به صورت فعل، مورد استفاده قرار دادن لباس‌های رسمیِ مأموران نظامی یا انتظامی جمهوری اسلامی ایران یا مأموران کشورهای بیگانه (موضوع مواد ۵۵۶ و ۵۵۷ ق.م.ا. ۷۵)، مورد استفاده قرار دادن نشان‌ها، مدال‌ها یا سایر امتیازات دولتی جمهوری اسلامی ایران یا دولت‌های خارجی در ایران (موضوع مواد پیش‌گفته)، توقیف یا حبس یا مخفی نمودن اشخاص به طور غیرقانونی (موضوع ماده ۵۸۳ ق.م.ا. ۷۵)، تصرف عدوانی (موضوع ماده

بزه‌کاران حوزه زمین‌ها، در آینده نه چندان دور قانون‌گذاری خواهیم دید که جدای از بحث‌های نظری درباره آنی یا مستمر بودن، این بزه دیگر مشمول مرور زمان نگردد، ویژه‌تر این که در ۱۴۰۱/۰۹/۰۵ دولت لایحه‌ای دوفوریتی برای الحاق یک بند به ماده ۱۰۹ ق.م.ا. به مجلس پیش‌کش کرد («بند ت- جرم تغییر کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها») که در صورت تصویب این لایحه، این بزه از زمره بزه‌های مرور زمان‌ناپذیر تعقیب، صدور حکم و اجرای مجازات به شمار خواهد رفت.

۱- علی خالقی، آیین دادرسی کیفری (تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش، چاپ سی و هفتم، شهریور ۱۳۹۷)، ج ۲، صص ۲۲ و ۲۳.

۶۹۰ ق.م.ا. ۷۵^۱ و به صورت ترک فعل، عدم ثبت ازدواج دائم، طلاق، فسخ نکاح، نکاح موقت در مواردی که ثبت آن الزامی است، انفساخ نکاح، اعلام بطلان نکاح و اعلام بطلان طلاق (موضوع ماده ۴۹ ق.ح.خ) می‌باشد. لازم به ذکر است که در ماده اخیرالذکر، درباره رجوع، قانون‌گذار خود مهلتی را تعیین نموده (یک ماه پس از رجوع) که مرد اقدام به ثبت آن نماید. پس از گذشت این مهلت، رفتار مستوجب مجازات محقق می‌شود. بنابراین، عدم ثبت رجوع را باید یک رفتار مستوجب مجازات آنی بدانیم، نه مستمر.

پ - رفتار مستوجب مجازات به عادت

رفتار مستوجب مجازات به عادت آن است که یک رفتار معین به دفعات تکرار می‌شود و پس از این که چند دفعه تکرار شد، قصد فرد از این که از طریق آن رفتار امرار معاش می‌نماید، احراز می‌گردد و آن‌گاه است که جرم محقق می‌شود. در واقع، تا پیش از ارتکاب رفتار در دفعه معینی، رفتارهای پیش از آن به تنهایی جرم نیست. به دیگر سخن، از تکرار رفتار در دفعه معینی، عادت مرتکب به ارتکاب آن رفتار و امرار معاش وی از آن راه، برداشت می‌شود. البته این دفعه معین در قانون پیش‌بینی نشده و بسیاری از حقوق‌دانان معتقدند «... چون برای صدق عنوان جرم به عادت تکرار فعل معین ضروری است و از یک بار ارتکاب فعل مذکور عادت و حرفه فاعل استفاده نمی‌شود، دست کم دو بار تکرار برای تحقق جرم به عادت کافی است.»^۲ به عبارت دیگر، فرد دو بار رفتار معینی را انجام می‌دهد، بار سوم اگر مرتکب همان رفتار شود، عادت وی به ارتکاب آن رفتار مستوجب مجازات محرز می‌گردد. قماربازی، دایر کردن قمارخانه، دعوت نمودن مردم به قمارخانه، تکدی و ول‌گردی (به ترتیب موضوع مواد ۷۰۵، ۷۰۸ و ۷۱۲ ق.م.ا. ۷۵) از زمره رفتارهای مستوجب مجازات به عادت به شمار می‌آیند.

تفکیک رفتارهای مستوجب مجازات به آنی، مستمر و به عادت، سودمندی‌هایی دارد. این سودمندی‌ها عبارتند از:

▪ از جهت مدت مرور زمان تعقیب

۱- مطابق رأی وحدت رویه شماره ۶۵۹ مورخ ۱۳۸۱/۰۳/۰۷ هیات عمومی دیوان عالی کشور: «بر طبق ماده ۱۷۳ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری [ماده ۱۰۵ ق.م.ا. کنونی] جرایمی که مجازات آن‌ها از نوع بازدارنده باشد با حصول مرور زمان تعقیب آن‌ها موقوف می‌شود[...]. تجاوز به اراضی ملی شده و تصرف عدوانی آن اراضی... از جرایم مستمر می‌باشد و تا وقتی که تصرف ادامه دارد موضوع مشمول مرور زمان نخواهد شد...»

۲- محمدعلی اردبیلی، حقوق جزای عمومی (تهران: انتشارات میزان، چاپ پنجاه و پنجم، ویراست چهارم، پاییز ۱۳۹۷)، ج نخست، صص ۱۴۴ و ۱۴۵.

آغاز مرور زمان تعقیب در رفتارهای مستوجب مجازات آنی، بلافاصله پس از به وقوع پیوستن آن می‌باشد.

آغاز مرور زمان تعقیب در رفتارهای مستوجب مجازات مستمر، با استناد به ماده ۶۲۰ ق.آ.د.ک که می‌گوید: «کارکنان فراری نیروهای مسلح تا به طور رسمی خود را برای ادامه خدمت به یگان مربوط معرفی ننمایند، فرار آنان مستمر محسوب می‌شود و مشمول مقررات مرور زمان تعقیب نمی‌شود»، لحظه انقطاع استمرار خواهد بود،^۱ خواه این انقطاع ناشی از اراده خود مرتکب باشد (برای نمونه در رفتار مستوجب مجازات تعزیر عدم ثبت نکاح دائم، مرد مبادرت به ثبت آن در دفاتر رسمی کند) یا اراده وی در آن بی‌تأثیر باشد (برای نمونه در رفتار مستوجب مجازات تعزیر حبس غیرقانونی، قربانی خود را از دست مرتکب برهاند).

آغاز مرور زمان تعقیب در رفتارهای مستوجب مجازات به عادت، بلافاصله پس از به وقوع پیوستن رفتار در آن دفعه معین (دفعه سوم) می‌باشد.

■ از جهت تأثیر قانون جدید

رفتار مستوجب مجازات تابع قانونی است که در لحظه ارتکاب^۲ لازم‌الاجرا بوده است. بنابراین، هرگاه پس از ارتکاب رفتار مستوجب مجازات، قانون مشددی لازم‌الاجرا شود، نسبت به رفتارهای گذشته اثری ندارد. این موضوع تنها نسبت به رفتارهای مستوجب مجازات آنی صادق است و در رفتارهای مستوجب مجازات مستمر و به عادت صدق نمی‌کند. بنابراین، هرگاه رفتار مستوجب مجازات مستمری در زمان حکومت قانون خفیف شروع گردد و در زمان حکومت قانون شدید هم ادامه داشته باشد، این قانون جدید، ولو شدیدتر، شامل رفتار مستوجب مجازات مستمر نیز می‌شود. دلیل آن نیز به این نکته برمی‌گردد که اراده مجرمانه مرتکب در زمان قانون جدید (که قانون شدید می‌باشد) هم تجلی و بروز پیدا کرده است، لذا

۱- مطابق رأی وحدت رویه شماره ۶۵۹ مورخ ۱۳۸۱/۰۳/۰۷ هیات عمومی دیوان عالی کشور: «بر طبق ماده ۱۷۳ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری [ماده ۱۰۵ ق.م.ا.کنونی] جرایمی که مجازات آن‌ها از نوع بازدارنده باشد با حصول مرور زمان تعقیب آن‌ها موقوف می‌شود... [تجاوز به اراضی ملی شده و تصرف عدوانی آن اراضی... از جرایم مستمر می‌باشد و تا وقتی که تصرف ادامه دارد موضوع مشمول مرور زمان نخواهد شد...]. بنابراین، با انقطاع تصرف، شمارش موعد مذکور در بند «ث» ماده ۱۰۵ ق.م.ا. برای مشمول مرور زمان تعقیب شدن بزه تجاوز و تصرف عدوانی آغاز می‌گردد. به دیگر سخن، چنانچه از لحظه انقطاع تجاوز و تصرف، سه سال بگذرد و این بزه تعقیب نشود، مشمول مرور زمان خواهد شد.